

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТА-ДЕФЕКТОЛОГА

A Розкрита роль педагогічної практики у підготовці спеціалістів-дефектологів, як важливої складової професійної готовності до корекційної роботи у спеціальних навчально-виховних закладах. Висвітлено досвід роботи навчально-реабілітаційного центру № 10 м. Дніпропетровська в організації та проведенні педагогічної практики з майбутніми дефектологами.

Ключові слова: вчитель-дефектолог, корекційна робота, спеціальні заклади, діти з особливими освітніми потребами.

Лариса Гарнюк. Роль педагогической практики в подготовке специалиста-дефектолога.

A Раскрыта роль педагогической практики в подготовке специалистов-дефектологов, как важнейшей составляющей профессиональной готовности к коррекционной работе в специальных учебно-воспитательных заведениях. Освещён опыт работы учебно-реабилитационного центра № 10 г. Днепропетровска в организации и проведении педагогической практики с будущими дефектологами.

Ключевые слова: учитель-дефектолог, коррекционная работа, специальные заведения, дети с особенными образовательными потребностями.

Larissa Garnyuk. The role of teaching practice in training of speech pathologists.

S Author discussed the role of teaching practice in training of speech pathologists as an essential component of being professionally ready to conduct remedial work in special educational institutions. Author has also shared work experience of the Training and Rehabilitation Center № 10 of Dnipropetrovsk in the field of organization and holding teaching practice with specialize in defectology.

Key words: teacher pathologist, remedial work, special institutions, children with special educational needs.

Постановка проблеми та формулювання цілей статті. Поступова інтеграція України до європейського освітнього простору висуває нові вимоги перед вітчизняною системою освіти, серед яких найбільшого значення набуває вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів-дефектологів.

У професійній підготовці вчителів особливе місце займає педагогічна практика, на якій студент може визначитися, наскільки правильно він обрав для себе сферу діяльності, з'ясувати ступінь співвідношення особистісних якостей зі професією вчителя-дефектолога, а також переконатися, наскільки важливим для сучасного вчителя-дефектолога є володіння теорією і практикою освітнім процесом. Педагогічна практика збільшує самореалізацію майбутніх учителів-дефектологів, мобілізує особистісний потенціал і виявляє приховані здібності студента. У її процесі відбувається інтенсивне ознайомлення з усіма аспектами майбутньої роботи, проявляється критичне та осмислене ставлення до дисциплін, що вивчаються, включаються механізми педагогічної рефлексії, формуються основи професійної самооцінки.

На практиці педагогічна діяльність студентів вдосконалюється на основі змістовного фактичного матеріалу, пізнання і результативне освоєння якого можливо тільки на тлі живих вражень і спостережень. Практика допомагає реально формувати в умовах природного педагогічного процесу методичну рефлексію, коли для вчителя предметом його роздумів стають засоби і методи власної педагогічної діяльності, процеси вироблення та прийняття педагогічних рішень. Аналіз влас-

ної діяльності допомагає практиканту усвідомити труднощі, що виникають у нього в роботі, і знайти грамотні шляхи їхнього подолання.

Метою статті є висвітлення процесу формування майбутнього вчителя-дефектолога за умови його практичної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування професійної готовності до педагогічної діяльності присвячені праці багатьох дослідників спеціальної педагогіки (І.М. Бгажнікова, Г.В. Гуровець, С.Д. Забрамна, Н.Ф. Засенко, В.І. Бондар, І.Г. Єременко, М.З. Кот, Ю.Г. Круглов, В.А. Лапшин, І.І. Левіна, С.П. Миронова, Н.М. Назарова, В.І. Селіверстов, С.М. Соколова, В.М. Синьов, В.Є. Турчинська, Л.І. Фомічова, О.Д. Чекурда, С.Н. Шаховська, А.М. Манкемов, Л.І. Міщик, Є.Є. Смирнова). Досліджені теоретико-методологічні, історико-педагогічні та науково-методичні засади практичної підготовки майбутніх педагогів; визначені й охарактеризовані психолого-педагогічні умови вдосконалення педагогічної практики студентів [2]; науково обґрунтовані соціально-педагогічні аспекти професійної діяльності молодого вчителя [3]. Утім дослідження свідчать, що питання педагогічної практики залишаються актуальними.

Виклад основного матеріалу. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів – це складний, багатогранний і тривалий процес, який здійснюється протягом усього періоду навчання студентів у ВНЗ. Однією з основних форм професійного становлення майбутнього вчителя є педагогічна практика, яка дозволяє синтезувати теоретичні знання та практичний досвід. Вона виступає

органічною складовою єдиного навчально-виховного процесу, психолого-педагогічної та методичної підготовки майбутнього вчителя, пов'язуючи теоретичне навчання студента у ВНЗ з його майбутньою самостійною роботою в школі. Створюючи умови, максимально наближені до реальних умов самостійної педагогічної діяльності у школі, педагогічна практика реалізує сприятливі передумови для формування основ професійної майстерності вчителя.

Метою неперервної педагогічної практики є оволодіння студентами сучасними методами і формами організації навчально-виховного процесу в середніх навчальних закладах різних типів (для спеціалістів) та ВНЗ різних рівнів акредитації (для магістрів), формування у них на базі одержаних в університеті знань професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних для професійної діяльності умовах, виховання потреби систематично поповнювати свої знання та творчо застосовувати їх у практичній діяльності.

Положенням про проходження практики визначено права та обов'язки студентів, зокрема студент-практикант зобов'язаний:

- до початку практики одержати від керівника практикою університету інформацію щодо порядку оформлення необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практики;
- проводити свою діяльність згідно з вимогами Статуту школи, правилами внутрішнього розпорядку, виконувати розпорядження адміністрації школи, вчителів і керівників педпрактики;
- упродовж педагогічної практики працювати в школі не менше п'яти днів на тиждень; один день самостійної роботи на тиждень закріплюється за студентом на весь період педпрактики;
- щодня приходити до школи не пізніше як за 15 хвилин до початку навчальних занять або позакласних заходів, незалежно від наявності своїх уроків, і знаходитися у школі щодня мінімум 6 годин; запізнення у школу привірюється до запізнення на обов'язкові заняття в університеті;
- у разі хвороби пред'явити відповідний медичний документ;
- виконувати поточні вказівки керівників практики та вимоги, які передбачені програмою практики;
- виконувати всі види навчально-виховної роботи в школі, передбачені програмою педпрактики, ретельно готуватись до кожного уроку та позакласного заходу, будучи для учнів зразком організованості, працелюбності та ввічливості;
- систематично вести документацію з педпрактики, завжди мати її при собі та при першій вимозі пред'явити її керівникам практики;
- студент протягом трьох днів після закінчення практики завершує підготовку необхідних методичних матеріалів (звіт про практику, педагогічний щоденник, відгук керівника від бази практики, конспекти уроків тощо).

Студент-практикант має право:

- вносити пропозиції щодо вдосконалення навчально-виховного процесу, організації педпрактики, брати участь у конференціях та нарадах;
- одержувати консультації вчителя та методиста

- з усіх питань проведення педагогічної практики;
- користуватися бібліотекою школи, навчальними кабінетами, навчальними посібниками;
- отримати у декана дозвіл на проходження педпрактики за місцем проживання або роботи [4].

Підсумки педагогічної практики підводяться шляхом складання звіту студентами про виконання програм та індивідуальних завдань. Основним документом щодо завершення педагогічної практики є письмовий звіт (відомість-характеристика), підписаний керівником від бази практики. Письмовий звіт оформляється за вимогами, що встановлює університет, з обов'язковим урахуванням єдиного стандарту щодо оформлення документації.

Структура письмового звіту визначається робочою програмою практики. У письмовому звіті мають знайти відображення відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання [5].

Письмовий звіт разом з іншими документами з практики (щоденник, характеристика та інші документи) подається на рецензування керівнику практики від фахової кафедри.

Як бачимо, у процесі педагогічної практики є можливість певною мірою осмислити педагогічні явища і факти, закономірності і принципи навчання і виховання, оволодіти професійними вміннями, досвідом практичної діяльності. Крім того, перехід суспільства на ринкові відносини вимагає формування у студентів педагогічних університетів таких особистісних і професійних якостей, які б дозволили їм без особливих внутрішніх бар'єрів почати трудовий шлях успішно змінюваних умовах діяльності сучасної школи.

Отже, педагогічна практика створює реальні можливості для формування готовності студентів до проведення навчально-виховної роботи зі школярами з особливими освітніми потребами, а саме з вадами слуху, потреби здобувати і застосовувати нові теоретичні і методичні знання й одночасно застосовувати передовий педагогічний досвід.

З метою визначення готовності до практичної роботи в навчально-реабілітаційному центрі №10 м. Дніпропетровська методисти пропонують студентам-практикантам визначити своє ставлення до дітей-інвалідів. Для цього проводиться опитування за анкетною для дітей «Моє ставлення до дітей з особливими потребами»:

Як Ви ставитесь до дітей-інвалідів:

- а) добре; б) мені їх шкода;
- в) байдуже; г) не знаю?

У якій школі краще було б навчатися дітям-інвалідам:

- а) у спецшколі;
- б) у загальноосвітній школі;
- в) вдома?

Як Ви ставитесь до того, щоб дитина-інвалід була Вашим другом:

- а) добре; б) байдуже;
- в) негативно; г) не знаю?

Якщо діти-інваліди навчатимуться в Вашому навчальному закладі, чи будите Ви з ними спілкуватися:

- а) так, адже вони такі, як я;
- б) ні, мені це не потрібно;
- в) не знаю?

Які позитивні риси особистості Ви можете визначити у дітей-інвалідів?

Які негативні риси особистості, що спостерігаються у дітей-інвалідів, Ви можете назвати?

При проходженні педагогічної практики студентами Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара надається допомога у

психолого-педагогічній, фаховій, методичній, загальнокультурній підготовці. Зокрема, робота починається з вивчення контингенту дітей з особливими потребами. Для цього студенти-практиканти знайомляться з програмою педагогічного вивчення дитини з особливими потребами за спеціально розробленою програмою.

Програма педагогічного вивчення дитини з особливими потребами

Зміст	Методи
I. Загальні відомості про дитину. Прізвище, ім'я, дата народження. Дата надходження в спеціальний освітній заклад. Чи відвідував до цього спеціальні (корекційні) установи, дитячий сад загального типу, масову школу (в яких класах і скільки років навчався)?	Вивчення документації
II. Історія розвитку. Стан здоров'я батьків. Як протікала вагітність у матері, чи вчасно народився, як протікали пологи? Особливості раннього розвитку дитини. Які захворювання або травми переніс в перші роки життя?	Бесіда з батьками. Вивчення медичної документації
III. Сім'я. Склад, взаємини між членами родини. Матеріальні умови життя, заняття батьків. Ставлення членів сім'ї до дитини.	Відвідування родини. Бесіди з батьками.
IV. Фізичний стан. Відхилення у фізичному розвитку. Особливості фізичного розвитку (дані про зростання, маси тіла, вгодованості, особливості постави тощо); порушення рухів; наявність паралічів, парезів; стереотипні і нав'язливі рухи, жести, міміка. Стомлюваність при фізичних навантаженнях. Чи витримує навантаження, передбачені режимом даного дитячого закладу?	Спостереження під час занять, ігор і т.д. Лікарське обстеження.
V. Особливості пізнавальної діяльності. Стан органів чуття (слуху, зору, нюху, смаку, дотику). Чи не буває обманів чуттєвого сприйняття (ілюзій, галюцинацій)?	Вивчення медичної документації. Спеціальні дослідження.
2. Особливості мовлення. Мовленнєве дихання, голос, інтонація, темп, злитність, виразність, словесний наголос, словниковий запас.	Мовленнєве обстеження дітей сурдопедагогом.
3. Особливості уваги. Чи легко привертається увага; стійкість уваги? Здатність розподіляти увагу. Переключення з одного виду діяльності на інший.	Спостереження за дитиною на заняттях і у вільний від занять час.
4. Особливості сприйняття й осмислювання сприйманого. Чи розуміє оточення, чи не буває випадків потьмарення свідомості? Чи знає назви і призначення простих предметів? Чи співвідносить реальні предмети і їх зображення на картинках? Чи розуміє зміст картин? Чи вловлює головне в сприйманому? Чи вміє порівнювати предмети і визначати риси подібності та відмінності? Чи вміє класифікувати предмети і робити прості узагальнення? Чи здатний самостійно зрозуміти зміст прослуханого тексту? Чи встановлює причинно-наслідкові зв'язки?	Спостереження за дитиною на заняттях і поза ними. Бесіди з дитиною.
5. Особливості пам'яті. Як запам'ятовує; переважаючий вид пам'яті (зорова, моторна, слухова, «змішана»)? Швидкість запам'ятовування. Чи надовго запам'ятовує (міцність запам'ятовування)? Що краще запам'ятовує: цифри, факти, описи? Особливості процесу пригадування.	Спостереження за дитиною на заняттях і в іграх. Індивідуальні бесіди з дитиною.
6. Особливості засвоєння навчального матеріалу. Ставлення до окремих навчальних предметів. Чи має поняття про просторових характеристиках предметів: довжині, висоті, формі? Чи знає букви, цифри (чи вміє читати, писати, рахувати)? Чи знає вірші? Чи вміє переказувати прослухане (прочитане)? Розвиток навичок ручної праці, малювання, самообслуговування. Труднощі в оволодінні новим матеріалом. Результати роботи, проведеної педагогом з подолання цих труднощів	Спостереження за дитиною в процесі занять, вивчення робіт, виконаних на заняттях.
7. Інтереси (відсутні, слабо виражені, нерівномірні). Чим цікавиться (працею, співом, малюванням, танцями і т. д.)?	Спостереження за дитиною на заняттях і поза ними, на екскурсіях. Вивчення практичних робіт дітей.
VI. Емоційно-вольова сфера. Переважає настрій дитини (веселий, сумний). Відзначаються: збудливість, нерівноваженість, спокій. Реакція на події навколо. Властиві чи дитині почуття страху, подиву, захоплення, співчуття. Здатність до вольового зусилля в заняттях, у поведінці. Чи вміє стримувати себе від незволенних дій?	Спостереження за дитиною на різних заняттях, поза ними, на екскурсіях, в іграх і т. д.
VII. Особливості особистості. Дотримання правил поведінки. Як проявляє себе в навчальній, трудовій та ігровій діяльності. Моральні якості: ставлення до рідних, близьких, товаришів. Взаємини з дорослими, з іншими дітьми. Прояви почуття прихильності, любові, доброго ставлення до оточуючих; схильність шкодити, ображати інших, брехливість та інші «руйнівні» нахили, схильність до бродяжництва, агресії, в тому числі аутоагресії і т.п.	Спостереження за дитиною в різних видах діяльності

Також, у процесі педагогічної практики студенти знайомляться зі специфікою навчально-виховного процесу, а саме, з вимогами до проведення уроків.

БЛАНК АНАЛІЗУ УРОКУ

« ____ » _____ 20__ рік

_____ предмет _____

_____ клас

Вчитель, категорія _____

Мета контролю _____

Тема уроку: _____

Мета уроку: _____

Тип уроку: засвоєння нових знань; формування умінь і навичок; застосування знань, умінь і навичок; узагальнення та систематизація знань; перевірка і корекція знань, умінь і навичок; комбінований урок; нестандартний урок.

<p>I. Засоби навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - таблиці, ілюстрації, картки; - підручники, посібники, дидактичний матеріал; - записи на дошці; - ТЗН; - використання звукопідсилювальної апаратури, слухових апаратів. <p>Форми організації навчального процесу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - фронтальна; - індивідуальна; - групова. <p>Форми виконання робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усна; - письмова; - біля дошки. 	
<p>II. Дотримання принципів навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - доступність викладання матеріалу; - систематичність і послідовність; - самостійність учнів (в залежності від типу уроку); - науковість; - зв'язок матеріалу з життям, міжпредметні зв'язки; - свідомість і активність учнів; - єдність освітніх, розвивальних, виховних функцій навчання; - індивідуальний підхід. 	
<p>III. Реалізовано методи навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усний виклад матеріалу (розповідь, пояснення, бесіда); - спостереження, вправи, пізнавальна гра; - робота з підручником, із зошитом; - метод вправ. 	
<p>IV. Зовнішня організація уроку:</p> <ul style="list-style-type: none"> - своєчасність початку і кінця уроку; - темп уроку; - раціональна організація навчального часу; - обсяг домашнього завдання; запис до щоденника, інструктаж; - своєчасність виставлення оцінок, їх коментування. 	
<p>V. Організація навчальної діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мотивація навчання, заохочення; - досягнення мети уроку; - логічність і послідовність викладу; - оптимальність структури уроку; - раціональність використання методів, принципів, засобів навчання; - рівень дисципліни. 	
<p>VI. Дотримання вимоги до слухо-мовленнєвого оформлення уроку:</p> <ul style="list-style-type: none"> - фонетична зарядка (відповідно до плану; позиції звука; досягнення мети фонетичної зарядки на знайомому матеріалі); - контроль за якістю вимови учнів протягом уроку (словесний наголос, темп, сила голосу, злитність); - виправлення мовленнєвих помилок у учнів (чи чує вчитель мовленнєві помилки учнів, виправляє мовленнєві помилки, вказує на них); - формування навичок читання з губ мовленнєвого матеріалу; - розвиток слухового сприймання на слух (робота за екраном згідно з індивідуальними можливостями учнів класу). 	
<p>VII. Дотримання вимог до мови вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - протягом уроку обличчя вчителя повернуте до дітей; - чітка артикуляція; - нормальний темп і сила голосу; - мова вчителя інтонована, емоційна; - дотримання правил дактилювання і використання жестів; - доцільне використання дактильної, усної і УЖМ. 	
<p>VIII. Загальний висновок проведення уроку і рекомендації: _____</p>	

Отже, в процесі педагогічної практики закріплюються й поглиблюються теоретичні знання, що були набуті у ВНЗ, виробляються професійні вміння й навички, розвиваються творчі здібності, педагогічне мислення, інтенсифікується процес формування професійних особистісних якостей. Важливого значення набуває розвиток комунікативної культури майбутніх учителів, формування навичок педагогічної взаємодії та співробітництва.

Специфічним є те, що значне місце приділяється роботі з розвитку слухо-зоро-вібраційного сприймання (дактильна азбука, мовленнєве обстеження дітей з порушенням слуху, читання з губ, жести мови).

У методичному об'єднанні вчителів закладу сформувалася добра традиція проводити змістовну і системну роботу й з молодими спеціалістами-дефектологами, вчорашніми випускниками.

План роботи з молодими спеціалістами у 2013/2014 навчальному році

№ з/п	Зміст роботи	Строки виконання
1	Методично-консультативна робота щодо базових умовних позначень основних дефектів вимови учнів з порушенням слуху.	вересень
2	Практичне заняття з теми: «Обстеження учнів з порушенням слуху 1 класу з метою засвоєння позначок дефектів фонем».	вересень
3	Методично-консультативна робота щодо семестрового, щоденного планування індивідуальних занять з РСЗВС та ФВ.	вересень
4	Проведення консультації щодо структури індивідуального заняття з РСЗВС та ФВ.	вересень
5	Методика постановки звука [Т] (міжгубне [Т]).	жовтень
6	Консультативна робота щодо правил користування кишеньковою звукопідсилювальною апаратури типу AmigoT5/ R5 з навушниками під час індивідуальних занять з РСЗВС та ФВ.	жовтень
7	Підготувати доповідь на тему: «Робота над голосом та мовленнєвим диханням».	листопад
8	Підготувати доповідь на тему: «Артикуляційна гімнастика в 1 класі».	
9	Взаємовідвідувати індивідуальні заняття з РСЗВС та ФВ, відкриті уроки, шкільні заходи.	протягом року
10	З досвіду роботи: «Труднощі подолання вад вимови на індивідуальних заняттях з РСЗВС та ФВ в 1 класі».	грудень
11	Надання допомоги в постановці, корекції та автоматизації звуків (Методика обучения глухих устной речи Ф.Ф. Рау, Є.И.Леонгард, Н.Ф. Слезина).	січень – лютий
12	Консультативна робота на тему: «Психологічний розвиток дитини на індивідуальних заняттях».	лютий
13	Методично-консультативна робота на тему: «Ефективність використання програм «Світ звуків I, II» для покращення розвитку слухо-зоро-вібраційного сприймання».	березень
14	Дати відкрите заняття з РСЗВС та ФВ учнями 1 класу.	березень
15	Брати участь у перевірці ступеня виразності мовлення учнів 1–12 класів в якості аудиторів.	березень
16	Брати участь у засіданні методичного об'єднання вчителів індивідуальної роботи з теми: «Аналіз проведення відкритих занять і заходів учителів індивідуальної роботи».	квітень
17	Контролювати організацію самоосвіти молодого спеціаліста.	квітень
18	Дібрати та оформити дидактичний матеріал, виготовити таблички для проведення індивідуальних занять з РСЗВС та ФВ.	протягом року
19	Методично-консультативне заняття з питання оформлення слухо-мовленнєвих карток учнів 1 класу.	травень
20	Заслухати звіт про результати роботи.	травень

Висновок. Таким чином, педагогічна практика відіграє важливу роль у професійному становленні майбутніх педагогів-дефектологів. У процесі практики поглиблюються, розширюються і зміцнюються теоретичні знання студентів, формуються їхні педагогічні вміння та навички і професійно-особистісні якості, розвиваються педагогічне мислення, творча активність і самостійність. Перед викладачами і студентами стоїть завдання максимального використання можливостей педагогічної практики у справі вдосконалення підготовки майбутніх педагогів до самостійної педагогічної діяльності.

📖 Література

1. Дитина зі світу тиші: на допомогу батькам нечулої дитини: наук.-метод. посіб. / уклад.: Н.А. Забровська ін.; за ред. С.В. Кульбиди. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 184 с.
2. Бойко А. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя: історія, сучасний стан, перспективи / А. М. Бойко, Н. М. Дем'яненко. – К.: ІСДО, 1996. – 217 с.
3. Козій М. К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів: метод. посіб. / М. К. Козій. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 141 с.
4. Наказ Міністерства освіти та науки України від 8 квітня 1993 р. № 93 «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України».
5. Педагогічна практика студентів: навч. посіб. / уклад. Н. І. Труш, Б. Б. Беседін, Р. В. Олійник та ін.; за ред. В. І. Силченка. – Слов'янськ, 2010. – 63 с.
6. Сурдопедагогіка: учебник для студ. высш. пед. завед. / [И. Г. Багрова и др.]; под ред. Е. Г. Речицкой. – М.: ВЛАДОС, 2004. – 655 с.